

SLUŠAJ STARIE

(Enes Halilović: *Sekvoja*, Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2022)

Najnovija zbirka pjesama Enesa Halilovića pripada onim knjigama poezije koje čitaocu odmah izazovu osjećanje da je izabrao pravi naslov. Od prvih stihova („samo sekvoja ima ožiljke od gromova, ali to ne / stvara u njoj gordost“) teče poezija pisana sigurnom rukom, kvalitativno usaglašena, s oscilacijama samo iznad visoko postavljenog standarda. U poređenju s pretežnim dijelom savremene domaće pjesničke produkcije, gdje i dobronamjerno oko u mnogim zbirkama često uzalud traga za ponekim uspjelim stihom, u *Sekvoji* će pak i oštar kritički pogled prilično bezuspješno lovit slaba mjesta. I kada mijenja tonalitet, a opet ostaje u svom poetskom registru, Halilović drži jednu postojanu zvučnu raskoš, istu takvu misaonu razgovjetnost i, što je najvažnije, visoku mjeru umjetničke osobenosti svog pjesničkog glasa. Najraznovrsniji pristupi kojima pjesnik dolazi do pjesme, od meditacija nad biografskim neobičnostima, preko autopoetičkih refleksija, do apstraktne misaone upitanosti, jednako su funkcionalni u Halilovićevim stihovima i to je ono što ovu knjigu u prvom redu čini vanredno uspjelom.

Prva pjesma pod naslovom „Egzistencija“ intonira poetsku atmosferu zbirke: u njoj se specifično transformisana *melvilovska* fascinacija ogromnošću živog svijeta, koji daleko nadilazi čovjekove dimenzije, seli iz životinjskog u biljni univerzum. Išmailova metafizička potresenost pred galonima krvi koja ističe iz presjećene aorte morske nemanji prometnula se u Halilovićevom pjesničkom mikrokosmosu u filozofsku zagledanost ka drvetu-džinu, pred čjom visinom, obimom, dugovječnošću i svim ostalim parametrima s kojima je čovjek samjeren, može da se zanijemi, ili zapjeva. Halilović radi potonje i između ostalog kaže: „zapremina najveće sekvoje dovoljna je za izradu / devet milijardi čačkalica. zašto ekonomisti / smatraju da devet milijardi čačkalica vrijedi više / od jedne sekvoje?“; zatim: „sa sekvoje na sve strane pruža se odličan vidik, ali / sekvoja ima jedno oko manje od Kiklopa“; ili: „da li dan sekvoje može stati u 24 sata?“ i tome slično na zadatu temu i sve tako u virtuoznom nadigravanju samog sebe. I bizarna nauka i mitološke reminiscencije, erudicija i filozofsko-poetska zapitanost, sve se to podjednako dobro pred čitačevim očima promeće u lirski kvalitet, kako u ovoj, u izvjesnom smislu programskoj pjesmi, tako i u ostatku zbirke.

Bilo da piše slobodnim stihom, što je pretežan oblik Halilovićevih pjesama, ili da im pridaje izvjesnu versifikacijsku strogoću, pjesnik s podjednakim uspjehom savladava svoju poetsku materiju. Iz pjesme „Ram“, kroz čiju apstraktну refleksiju provijavaju gusti lirski

paradoksi, odjekuje melodija koja evocira Josifa Brodskog u prevodu Stevana Raičkovića: „što je unutra, to je izvan: / bezvodno, a nije suvo, / bezvučno, a nije gluvo. // u ramu ni slova ni broja ni jedinke ni roja. / u ramu ni skelet ni tkivo, / jer tu je mrtvo nalik na živo.“ Halilović ne poseže za vezanim stihom tek da bi unio određenu dinamiku u kompoziciju zbirke, ili prosto umjetničke igre radi. Njemu rima, metar i strofa služe da proizvede specifičan metametrički efekat i prizove, kada mu je to potrebno, eho starih majstora u sazvučje harmonije koju komponuje. Tako će se u pjesmi „Igračke“, posvećenoj italijanskim zavječima zatečenim na našim stranama, iz skladnih tercina začuti „jezik Petrarke“, kojim su ti soldati govorili: „Kad stigoše, plovinom veka, / vojnici, čisti, raspevani, dragi, / pekli su ribe pored naših reka, // naše ribe, a ponekad i žabe, / u svakom času ljubazni i blagi / štipali su curice i babe; // veseljaci, odani violinini, / čitali sonete Mikelandjela, / pratili ih Verdi i Paganini“.

U razuđenom ritmu *Sekvoje*, koju karakteriše opšti ton Halilovićevog zanosnog lirskog pripovijedanja, pronalaze se i nekolike izuzetne poetske minijature, kao efektne sinkope osnovnom, prilično ujednačenom toku pjevanja. To su uglavnom slike ljudske prolaznosti, odnosno tragike čovjekovog postojanja, kojima pjesnik ne daje gotovo nikakvu jezičku nadgradnju, već ih ostavlja same sebi dovoljne kao svjedočenje jedne spoznaje, ili kao vrstu *suvišne pesme*, ako se još jednom prisjetimo Raičkovića. Evo ih cijele: „drvena klupa / pored drvenog stola. // niko na njoj. / ništa na njemu“ („Pejzaž“); „nek mi se javi / ratni vojni invalid / koji koristi desnu cipelu / broj 43, / radi zajedničke kupovine“ („Čovek čita oglase posle rata“). Jedan od znakova pouzdanosti Halilovićevog pjesničkog glasa koji nikad ne iznevjeri upravo je sposobnost da se ovako precizno podesi jačina poetskog oneobičavanja: ponekad je potreban ogroman napor da se napiše pjesma, da se slažu slojevi smislova jedan u drugi, ili da se vrijedno cijedi značenje iz suve drenovine stvarnosti, a nekada pjesma već postoji, samo što još uvijek nije to dok se pjesnik ne zadesi pored nje.

Halilović je ovoga i te kako svjestan i zato u *Sekvoji* korpus najusredsređenije ispisanih, i ponajboljih pjesama u zbirci, pripada krugu onih autopoetičkih. Unekoliko konvencionalnu, mada svakako efektну „Umjetnost udvaranja“, u kojoj je pjesnički poziv uvršten u raznolikost ljudavnih igara u prirodi, prati urnebesni autopoetički skerco „Trava i dim“. Lirska siže o jednoj originalno izvedenoj osveti komšiji apotekaru, kome je za neku pakost uzvratio ubacivši mu krišom prase u dvorište (računajući na muslimanski tabu vezan uz tu životinju), pjesnik završava zaključkom o toj svojoj davnoj *svinjariji*: „ovo sam rekao zbog ovoga što će reći. / svaka zloba liči na zlobnika. / kao što pesma liči na pesnika“. Koliko samo autoironije u ovim stihovima i u čitavoj pjesmi koju oni zaključuju; a opet, koliko vedrine, koliko spremnosti da se u jednoj proširenoj metafori, razarajuće i suvereno podsmješljivoj na sopstveni račun, predoči slika vlastitog participiranja u srpskoj književnosti iz svog novopazarskog vilajeta. Halilovićeva beskompromisnost ravna je i u ovom slučaju samo besprekornosti izvedbe, u koju radoznalom čitaocu ostavljamo da se sam uvjeri.

Međutim, Halilović ne bi bio pjesnik kakav jeste da ovim veselim taktovima ne pridoda skalu toplog poetskog sentimenta kroz prizvane porodične uspomene, iz kojih mu dolaze daleki podsticaji za najplemenitija (umjetnička) djela. Opisujući sirotinju svojih gorštačkih predaka s Peštare ili Golije, Halilović je dao jedan nezaboravni autopoetički medaljon, koji sjaji najčistijom svjetlošću poezije: „gorštaci moji, / obukli šta su imali i krenuli u grad / da se baka slika za ličnu kartu; // skromna, već bolesna starica, / imala je deset porođaja iza sebe, / ali ništa od kozmetike; // uzdahnula; // oSTRUŽI PRSTIMA CRNO SA TIGANJA / i namaži obrve, neka sijaju, reče deda; // rođen sam neku godinu kasnije, / a taj prepričani događaj dobih kao nasledstvo: // biti pesnik; / dati lepoti sve što nemaš“ („Prženje“). Matija Bećković je jednom prilikom rekao za svoje pjesništvo da u njemu s riječima radi isto što i njegova baba sa federima, šrafovima i ostalim nepotrebним drangulijama koje vječito sakuplja i pred nepovjerljivim ukućanima, kada zatreba, pobjednosno vadi iz džepova. Halilović je dobio nešto drugačiji, a opet sličan nauk od svoje bake i njegova je poezija oporo, koliko i tačno, opisana slikom mučnog truda da se od toliko ispošćenog svijeta izgrebe, kao ono crno sa tiganja, zrnce pjesničke ljepote.

Sekvoja je knjiga koja će svojim bogatstvom različitim čitaocima dati različite stvari. U njoj će više pjesama biti proglašavano favoritom, u zavisnosti od toga ko i kako zbirku bude čitao. Ovom čitaocu pjesma „Obala“ ostaće kao najjači utisak ne samo *Sekvoje* i ne samo Halilovićevog pjesništva i ne samo savremene poezije... To je trenutak kada pjesnik dosegne najvišu stepenicu svog lirskog uspinjanja ka tajni stvaranja, a iz njegovog glasa se ne čuje ništa do blagosti, zahvalnosti, stišanog himničnog tona upućenog svijetu, u kojem ipak postoji nekakav poredak, a za čovjeka nekakva nada: „Zef, katolik, Albanac. Starac mladog osmijeha. / glas mu bijaše hrpat i tih kao i svakome / ko zemљu obrađuje. ako ideš iz Bara prema Ulcinju, / sa desne strane, blizu mora, njegova je bašta. / na desetak ari. prokrčio trnje i makiju, uklonio / zmijska legla, zaprašio rojeve komaraca. / danas, to je pejzaž zagledan u more: stabla su / pod konac zasađena i brižno okopana – kao / da su između dva oka izrasla. a ispod – / stijena koju more liže. iznova, gledam tu baštu – / odmaram se vremenom što je bilo. / slušam talase – umaram se vremenom što će biti. / tu, iznad kuće, breskve rastu plemenitog soka / i mandarine od kojih se bolesti skrivaju, a duž ograde grožđe, crno i bijelo, / loze su jedna kroz drugu srasle kao pletenice. / pod kućom, narandže nude plod tanke kore, / a bez i jedne špice, i kivi – pružio se prema terasi, / a plodovi mu stoje u zraku i njišu se / na vjetru morskom. / tu su i limunova stabla, na njima plodovi / ponosni kao zvijezde. i mudre smokve / što svjetlo u lijek pretvaraju. i četiri masline, / na litici, trepere i došaptavaju se. pored / bašte i puteljak / kojim sam tako često prolazio. uđi, uberi nešto, / govorio je, a ja sam odbijao, nećao se / on bi onda nabrazao voće, i pružao mi. / Zef, starac mladog osmijeha. / okopavao, zalivao, i otplovio. na drugu obalu.“ Ova oda blagorodnosti, čovjekove i prirodine u savezu, dostoјna je onoga što opisuje: pjesnik ju je nastavio u svojim plemenitim stihovima.

To je tako jer je Halilović dobro dijete srpske poezije: on sluša starije od kojih uvijek ima čega pametnog da se čuje, pa zato tako lako i tako često dolazi do predočenih rezultata. Bilo da je riječ o sekvoji, baki ili starcu Zefu, on je stalno u tajnom dosluhu sa bićima koja znaju šta je (dugo)vječnost, pa se to znanje otuda i prelilo kao staro vino u njegove stihove. Zato i nema nikakve sumnje da je riječ o poeziji koja će i sama čitalački doživjeti duboku starost.